

ВІДГУК
офіційного опонента доктора педагогічних наук, доцента
Кучай Тетяни Петрівни на дисертацію Гончарук Марини
Володимирівни «Педагогічні умови формування інтегрованого
освітнього середовища в початковій школі східних земель
Німеччини», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата
педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та
історія педагогіки

Актуальність обраної теми. Зміни, що постали перед людством у ХХІ столітті, пов’язані насамперед із глобальною перебудовою економічної, політичної та соціокультурної сфер і потребують постановки принципово нових цілей в усіх сферах суспільного життя. Інтеграція України до загальноєвропейського освітнього простору, кардинальні зміни на ринку праці потребують перегляду традиційних підходів до підготовки фахівців у вищій школі та моніторингу ефективності здійснюваних заходів. У контексті Болонського процесу підвищення якості освіти розглядається як стратегічна мета вищої школи.

В умовах життєдіяльності сучасного суспільства пред'являються підвищені вимоги до професійних вмінь майбутніх фахівців. Цим пояснюється потреба у науковій і практичній розробці проблем підготовки і розстановки кадрів, що працюють в різних сферах життя. Отже, Україна відкриває широкі перспективи для фахівців різних напрямів, натомість потребує високого рівня професіоналізму фахівця.

Тому, досліджувана Гончарук Мариною Володимирівною проблема формування інтегрованого освітнього середовища в початковій школі східних земель Німеччини – є досить важливою і актуальною в процесі реформування сучасної системи освіти.

Дисертація виконана відповідно до тематичного плану роботи Науково-дослідної лабораторії педагогічної компетентності Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини «Формування компетентного вчителя в умовах освітнього середовища вищого навчального закладу» (державний номер 0111U007536). Тему дослідження затверджено Вчену радою Уманського педагогічного університету імені Павла Тичини (протокол № 4 від 25 листопада 2013 р.) й узгоджено в Раді з координації наукових досліджень у галузі порівняльної педагогіки в Україні (протокол № 1 від 28 січня 2014 р.).

Ступінь обґрутованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Обґрутованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, підтверджується результатами дослідження, здійсненого дисертантом і в цілому не викликає сумніву.

Обґрунтованою і логічною є структура дисертації, яка презентована вступом, 3-ма розділами, висновками до розділів, грунтовними загальними висновками, списком використаних джерел, додатками.

Загальний обсяг роботи 307 сторінок (203 сторінок – основний текст).

Зміст кожного розділу підпорядковано меті та завданням дослідження, а підсумками є наукові висновки.

Гончарук Марина Володимирівна на високому науковому рівні обґрунтувала вибір теми, визначила мету, завдання, методи дослідження.

Не викликає сумніву чітка структура дисертації, усі частини якої спрямовані на досягнення поставленої мети. План роботи логічний і послідовний, простежує проблему формування інтегрованого освітнього середовища в початковій школі східних земель Німеччини.

Обґрунтованість і достовірність отриманих результатів дослідження і його висновків обумовлені теоретико-методологічними позиціями, застосуванням комплексу взаємодоповнюючих методів наукового пошуку.

Відповідно до мети дисертаційної роботи визначено її завдання, для реалізації яких автором проаналізовано значний масив наукової, навчально-методичної літератури. Принагідно відзначити вміння автора узагальнювати й систематизувати дослідницький матеріал. Вражає фактологічна насиченість змісту дисертації, побудованій на потужній джерельній базі.

Об'єкт і предмет дослідження адекватні меті та завданням роботи.

Дисертацію презентує високий рівень наукової новизни, де автором уперше цілісно висвітлено наукову проблему, ступінь наукової розробленості формування інтегрованого освітнього середовища початкової школи східних земель Німеччини у досліджуваний період; виокремлено та обґрунтовано періодизацію формування інтегрованого освітнього середовища в початковій школі східних земель Німеччини з 1945 по 2016 pp. (І-ий період – з 1945 по 1960 pp., ІІ-ий період – з 1961 по 1989 pp., ІІІ-ий період – з 1990 по 1999 pp., ІV-ий період – з 2000 по 2016 pp.); розкрито педагогічні умови формування інтегрованого освітнього середовища в початковій школі східних земель Німеччини (реалізація компетентнісно-орієнтованої парадигми освіти та міжпредметних зв'язків; вибір методів та форм навчання відповідно до компетенцій учнів та мети уроку; поєднання урочної та позаурочної діяльності учнів початкової школи); визначено критерії, показники та рівні сформованості інтегрованого освітнього середовища (початковий, базовий, достатній, високий); конкретизовано понятійно-термінологічну базу формування інтегрованого освітнього середовища в початковій школі східних земель Німеччини, зокрема зміст основних понять: «інтегроване освітнє середовище», «педагогічні умови

формування освітнього середовища», «освітнє середовище початкової школи» в частині встановлення їхніх взаємозв'язків і залежностей; *подальшого розвитку набули*: педагогічні умови формування інтегрованого освітнього середовища в початковій школі України; напрями компетентнісного навчання, актуалізації змісту, активних форм, методів і прийомів навчання, інтеграції урочної та позаурочної діяльності учнів у сучасних умовах реформування вітчизняної системи освіти.

Практична значущість результатів дослідження полягає в тому, що в дисертації здійснено порівняльний аналіз рівнів сформованості інтегрованого освітнього середовища в початковій школі східних земель Німеччини та України; визначено можливості використання прогресивного німецького досвіду для модернізації та вдосконалення діяльності початкової школи в Україні; розроблено методичні рекомендації запровадження провідних тенденцій формування інтегрованого освітнього середовища для вітчизняної системи початкової освіти; на основі німецьких навчальних програм розроблено навчальні програми та інтегровані курси для учнів 1-4 класів українських шкіл, що базуються на компетентнісному підході та реалізації міжпредметних зв'язків на практиці.

Вірогідність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій.

Вірогідність одержаних автором наукових результатів не викликає сумніву, оскільки вони цілком адекватні суті та конкретним завданням дослідження, досягнуті завдяки системному використанню комплексу взаємопов'язаних дослідницьких методів і грунтовній джерельній базі. Одержані дисертантом результати достатньо переконливо представлено у висновках до розділів та загальних висновках, які відповідають найважливішим положенням рецензованого дослідження та поставленій меті.

Матеріали дисертації пройшли необхідну апробацію, обговорювалися на міжнародних та всеукраїнських наукових конференціях.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в опублікованих працях.

Зміст автoreферату повністю відповідає основним положенням дисертації, а 14 публікацій автора з достатньою повнотою відображають основні положення й висновки дисертації, праці цілком відповідають встановленим вимогам.

Обсяг і зміст дисертації показують, що робота є самостійним дослідженням, виконаним на високому науковому рівні, і свідчать про професійну зрілість автора.

Здійснено аналіз педагогічної та методичної літератури з проблеми формування інтегрованого освітнього середовища в початковій школі східних земель Німеччини та схарактеризовано стан її розробленості.

Проведений аналіз наукових джерел, що репрезентують дослідження проблеми формування освітнього середовища в психолого-педагогічній теорії та практиці, дали автору підстави для виокремлення етапів розвитку освітнього середовища. Установлено, що в ці періоди середовище досліджують та визначають як чинник соціального розвитку, виховання, навчання та початкової освіти.

Виокремлено та обґрунтовано періодизацію формування інтегрованого освітнього середовища в початковій школі східних земель Німеччини з 1945 по 2016 рр. та уточнено сутність ключових понять дослідження.

Здійснено ретроспективний аналіз та періодизацію законодавчої бази формування інтегрованого освітнього середовища в початковій школі східних земель Німеччини.

Розкрито педагогічні умови формування інтегрованого освітнього середовища в початковій школі східних земель Німеччини у досліджуваний період: реалізація компетентнісно-орієнтованої парадигми освіти та міжпредметних зв'язків; вибір методів і форм навчання відповідно до компетенцій учнів і мети уроку; поєднання урочної та позаурочної діяльності учнів початкової школи.

Виявлено, що застосування компетентнісного підходу в початковій школі східних земель Німеччини ґрунтуються на таких підходах до навчання як: особистісно-орієнтований, діяльнісний, соціокультурний, контекстно-інформаційний.

Досліджено, що комплексне використання методів навчання позитивно впливає на засвоєння учнями знань та компетенцій у початковій школі східних земель Німеччини.

Виявлено рівень сформованості інтегрованого освітнього середовища в початковій школі східних земель Німеччини та України, виділено 4 рівні сформованості інтегрованого освітнього середовища в початковій школі.

Для діагностики рівня сформованості інтегрованого освітнього середовища початкової школи східних земель Німеччини виокремлено критерії його формування та розроблено показники.

Критерії формування інтегрованого освітнього середовища початкової школи східних земель Німеччини та України перебувають на високому рівні в німецьких початкових школах та на достатньому – в українських. Це дає підстави для розвитку потенціалу української початкової освіти шляхом виконання умов та дотримання критеріїв формування інтегрованого освітнього середовища.

З метою реалізації обґрунтованих педагогічних умов в освітньому процесі українських шкіл на основі німецьких навчальних програм розроблено навчальні програми та інтегровані курси для учнів 1-4 класів

українських шкіл. Також проведено низку семінарів, майстер-класів та практичних робіт із вчителями початкових класів у школах № 243 і № 114, гімназії № 107 «Введенська», у Подільському управлінні освіти м. Києва з метою ознайомлення з провідними тенденціями формування інтегрованого освітнього середовища в початковій школі. Також у рамках цих занять було виокремлено головні педагогічні умови формування такого середовища.

Визначено, що важливим з погляду аналізу рівня сформованості інтегрованого середовища в загальноосвітньому навчальному закладі виступає те, що інтеграція є однією з найперспективніших інновацій, яка здатна розв'язати численні проблеми системи сучасної освіти.

Розроблено методичні рекомендації щодо формування інтегрованого освітнього середовища початкової школи в Україні з урахуванням виявлених у Німеччині тенденцій; створено інтегровані навчальні програми для початкової школи.

З метою узагальнення спільних та відмінних ознак формування інтегрованого освітнього середовища в початковій школі східних земель Німеччини та України зроблено компаративний аналіз німецьких та українських реалій у межах зазначеної теми. Виявлено, що для успішного реформування української системи освіти в контексті провідних тенденцій формування інтегрованого освітнього середовища початкової школи повинні відбутися зміни на законодавчому рівні, на рівні управління освіти, на рівні навчального закладу, на рівні вчителів.

Виявлено, що початкова освіта в Німеччині більшою мірою, ніж українська, схильна до міжнародних тенденцій, пов'язаних із посиленням практичної орієнтації початкового навчання. Іншими словами, початкові школи випускають тих учнів, які володіють певним набором компетенцій, що дають їм змогу реалізувати свої знання в реальному житті.

Узагальнивши теоретичні засади дослідження та результати анкетування вчителів, спостережень за педагогічним процесом у початкових школах східних земель Німеччини, автор дійшла висновку про необхідність підготовки формування інтегрованого освітнього середовища української початкової школи.

За час дослідження автором розроблено комбіновані навчальні програми для початкової школи, що відповідають вимогам державних стандартів України та ФРН.

Виклад матеріалу в науковій роботі логічний та послідовний, має науковий характер та прикладне значення. Для тексту дисертації характерними є змістова завершеність, цілісність і зв'язність, вміле апелювання фактами. Таким чином, можна з впевненістю сказати, що автор дослідження має нестандартне мислення і вміє самостійно працювати, аналізувати та узагальнювати накопичений матеріал, робити самостійні висновки.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Високо оцінюючи дисертацію, вважаємо за доцільне висловити окремі міркування, що виникли в процесі рецензування роботи й вимагають окремих уточнень і пояснення.

1. У параграфі 1.1. надто велике значення приділено з'ясуванню сутності феномену «освітнє середовище». Адже у наступному параграфі автор чітко і детально розглядає поняття: «середовище», «освітнє середовище», «інтегроване освітнє середовище початкової школи», «якість освіти».

2. У параграфі 3.1. з огляду на логіку дослідження було виділено 4 рівні сформованості інтегрованого освітнього середовища: початковий, базовий, достатній, високий. Автор детально розписала кожен із цих рівнів у відсотках. Дану інформацію можна було б подати у додатках.

3. За час експериментального дослідження автором розроблено та подано на погодження до Інституту модернізації та змісту освіти комбіновані навчальні програми для початкової школи, що відповідають вимогам державних стандартів України та Федеративної Республіки Німеччини: *Іноземна мова (німецька)*, *Українська мова як іноземна*, *Іноземна мова (англійська)*, *Інтегрований курс «Математика та Інформатика»*, *Інтегрований курс «Природознавство та Я у світі»*, *Музичне мистецтво*, *Інтегрований курс «Мистецтво»*, *Інтегрований курс «Основи здоров'я та Етика»*, *Фізична культура*, що подано в додатках до роботи. Робота значно виграла б, якби автор у роботі представила детальний аналіз даних навчальних програм для початкової школи.

4. У роботі Ви здійснююте ґрунтовний порівняльний аналіз навчальних програм 1-4 класів землі Тюрингія (Німеччина) з таких предметних курсів, як: «Німецька мова», «Іноземна мова», «Математика», «Батьківщина та навколошній світ», «Музика», «Трудове навчання», «Образотворче мистецтво», «Спорт». Аналіз навчальних планів, вивчення змін і особливостей програм початкових шкіл Німеччини визначив спрямованість навчання на забезпечення всебічного розвитку особистості, отримання елементів початкової освіти, що готове до подальшого навчання на засадах інтеграції. Це добре. Але недостатня увага приділена методам науково-дослідної роботи.

5. Автором у роботі зібрано та представлено дуже цінний матеріал. Тому варто було б надрукувати посібник.

6. Текст дисертації дещо переобтяжений інформацією. У ньому спостерігаються смислові повтори. Місцями стиль викладу є дещо реферативним і не містить достатньо узагальнень.

Водночас вважаємо, що вказані зауваження та побажання мають дискусійний характер та не знижують загальної позитивної оцінки дослідження Гончарук Марини Володимирівни.

Висновок про відповідність дисертації вимогам «Порядку присудження наукових ступенів»

На основі вивчення поданої роботи можна дійти висновку, що дисертаційна робота Гончарук Марини Володимирівни «Педагогічні умови формування інтегрованого освітнього середовища в початковій школі східних земель Німеччини» є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що має вагоме теоретичне й прикладне значення для розвитку педагогічної науки, заслуговує позитивної оцінки, відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами, внесеними згідно з постановами КМ за № 656 від 19.08.2015 р. та за № 1159 від 30.12.2015 р.), а її автор – Гончарук Марина Володимирівна – заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, доцент, професор

кафедри педагогіки та психології

Закарпатського угорського інституту

ім. Ференца Ракоці II

Т. П. Кучай

Підпис Т.П. Кучай завіряю.

Ректор Закарпатського угорського інституту

ім. Ференца Ракоці II,

доктор філософії

I. I. Орос